

**«БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРҒА ПРАКТИКАЛЫҚ-
БАҒДАРЛАНҒАН ТАПСЫРМАЛАР ЖҮЙЕСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ»**

Лесова Лунара Жанболатовна

«Биология» білім бағдарламасының 1 курс магистранты
Х.Досмухамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ,
Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекші, п.ғ.к Избасарова Р.Ш

Аннотация. Бұл мақалада биология сабақтарында оқушыларға практикалық-бағдарланған тапсырмалар жүйесін қолданудың тиімділігі қарастырылады. Зерттеу барысында аталған тапсырмалардың оқушылардың теориялық білімін өмірлік жағдайлармен ұштастыруға, функционалдық сауаттылығын дамытуға және пәнге деген қызығушылығын арттыруға ықпал ететіні айқындалды. Практикалық жұмыстар, зертханалық тәжірибелер, жобалық және зерттеу тапсырмалары арқылы білім алушылардың сыни ойлау, талдау, салыстыру және қорытынды жасау дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Мақалада практикалық-бағдарланған тапсырмаларды тиімді ұйымдастырудың әдіс-тәсілдері мен оларды оқу процесінде жүйелі қолданудың маңыздылығы негізделеді. Зерттеу нәтижелері биологияны оқыту сапасын арттыруда аталған тәсілдің жоғары тиімділігін көрсетеді.

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективность применения системы практико-ориентированных заданий на уроках биологии. В ходе исследования выявлено, что данные задания способствуют интеграции теоретических знаний учащихся с жизненными ситуациями, развитию функциональной грамотности и повышению интереса к предмету. Практические работы, лабораторные опыты, проектные и исследовательские задания формируют у обучающихся навыки критического мышления, анализа, сравнения и обобщения. Кроме того, такие задания способствуют развитию самостоятельности, ответственности и творческих способностей учащихся. В статье обоснованы методы эффективной организации практико-ориентированных заданий и значимость их системного применения в учебном процессе. Результаты исследования показывают высокую эффективность данного подхода в повышении качества обучения биологии.

Abstract. This article examines the effectiveness of using a system of practice-oriented tasks in biology lessons. The study reveals that such tasks contribute to the integration of students' theoretical knowledge with real-life situations, the development of functional literacy, and an increased interest in the subject. Practical work, laboratory experiments, project-based and research tasks help develop students' critical thinking, analysis, comparison, and conclusion-making skills. In addition, these tasks promote students' independence, responsibility, and creativity. The article substantiates methods for the effective organization of practice-oriented tasks and highlights the importance of their systematic use in the educational process. The research results demonstrate the high effectiveness of this approach in improving the quality of biology education.

Кілт сөздер: биологияны оқыту, практикалық-бағдарланған тапсырмалар, функционалдық сауаттылық, сыни ойлау, зерттеушілік дағдылар, оқу процесі, оқыту тиімділігі, білім сапасы.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқытудың мазмұны мен әдістерін жаңарту – маңызды міндеттердің бірі. Білім алушылардың тек теориялық білімді меңгеруі жеткіліксіз, олар алған білімдерін өмірде қолдана білуі тиіс. Осыған байланысты биология сабақтарында практикалық-бағдарланған тапсырмаларды қолдану ерекше маңызға ие. Биология – табиғат құбылыстарын, тірі ағзалардың құрылымы мен қызметін зерттейтін ғылым болғандықтан,

бұл пәнді оқытуда тәжірибелік жұмыстардың орны ерекше. Практикалық-бағдарланған тапсырмалар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастырады.

Осы мақаланың мақсаты – биология сабақтарында практикалық-бағдарланған тапсырмалар жүйесін қолданудың тиімділігін ғылыми-әдістемелік тұрғыда негіздеу.

Практикалық-бағдарланған тапсырмалардың мәні мен ерекшеліктері

Практикалық-бағдарланған тапсырмалар – оқушылардың алған теориялық білімдерін нақты өмірлік жағдайларда қолдануға бағытталған тапсырмалар түрі. Бұл тапсырмалар оқушыларды тек ақпаратты қабылдаушы емес, оны өңдеуші, талдаушы және қолданушы тұлға ретінде қалыптастырады.

Олардың негізгі ерекшеліктері:

- өмірмен байланыстылығы;
- зерттеушілік сипатта болуы;
- оқушының белсенді әрекетіне негізделуі;
- мәселені шешуге бағытталуы.

Практикалық тапсырмалар арқылы оқушылар табиғи құбылыстарды бақылап, оларды түсіндіруге, болжам жасауға және нәтижелерін талдауға үйренеді.

Биология сабақтарында практикалық тапсырмаларды қолданудың маңызы

Биология пәнін оқытуда практикалық-бағдарланған тапсырмаларды қолдану бірқатар маңызды нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Ең алдымен, мұндай тапсырмалар теория мен практиканы өзара ұштастыруға жағдай жасайды, яғни оқушылар алған білімдерін тәжірибе барысында қолдану арқылы оны терең әрі саналы түрде меңгереді. Сонымен қатар, практикалық тапсырмалар білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға ықпал етеді, өйткені олар игерген білімдерін күнделікті өмірде тиімді пайдалана алады.

Осы үдерісте оқушылардың сыни ойлау қабілеті де қалыптасады, себебі тапсырмаларды орындау барысында олар ақпаратты талдап, салыстырып, нақты қорытындылар жасауға үйренеді. Бұдан бөлек, практикалық жұмыстар зерттеушілік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді: оқушылар тәжірибе жүргізіп, алынған нәтижелерді сараптай отырып, ғылыми әдістерді меңгереді.

Сонымен бірге, практикалық-бағдарланған тапсырмалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруда маңызды рөл атқарады, өйткені қызықты тәжірибелер мен белсенді оқу әрекеттері олардың биологияға деген ынтасын күшейтеді.

Практикалық-бағдарланған тапсырмалардың түрлері

Биология сабақтарында қолданылатын практикалық-бағдарланған тапсырмалар мазмұны мен мақсаттарына қарай әртүрлі болып келеді және олар оқушылардың танымдық, зерттеушілік қабілеттерін дамытуға бағытталады. Осындай тапсырмалардың маңызды түрлерінің бірі – зертханалық жұмыстар болып табылады. Зертханалық жұмыстар барысында оқушылар түрлі тәжірибелер жүргізіп, биологиялық нысандарды бақылау арқылы теориялық білімдерін нақтылайды және тәжірибелік дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар, бақылау жұмыстары да практикалық тапсырмалардың маңызды құрамдас бөлігі болып саналады. Мұндай жұмыстар табиғи құбылыстарды немесе тірі ағзалардың даму үдерістерін ұзақ уақыт бойы жүйелі түрде бақылауға негізделеді, бұл оқушылардың байқағыштығын және талдау қабілетін арттырады.

Практикалық-бағдарланған тапсырмалар қатарында жобалық жұмыстардың да орны ерекше. Жобалық жұмыстарды орындау барысында оқушылар белгілі бір мәселе бойынша дербес зерттеу жүргізіп, ақпарат жинақтап, оны талдап, өз нәтижелерін қорғайды. Бұл олардың ізденімпаздығын, жауапкершілігін және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Сонымен бірге, өмірлік жағдайларға негізделген тапсырмалар да кеңінен қолданылады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді шешуге бағыттайды, мысалы, дұрыс тамақтану, денсаулықты сақтау немесе қоршаған ортаны қорғау сияқты тақырыптарды қамтиды.

Осылайша, практикалық-бағдарланған тапсырмалардың әртүрлі түрлерін жүйелі түрде қолдану биология сабақтарының тиімділігін арттырып, оқушылардың білімін тереңдетуге және оны өмірде қолдана алуына мүмкіндік береді.

Практикалық тапсырмаларды тиімді ұйымдастыру әдістері

Биология сабақтарында практикалық тапсырмаларды тиімді ұйымдастыру оқу процесінің сапасын арттырудың маңызды шарттарының бірі болып табылады. Мұндай тапсырмаларды жоспарлау барысында мұғалім олардың мазмұнын сабақтың мақсаты мен күтілетін нәтижелеріне сәйкестендіруі тиіс. Яғни әрбір практикалық жұмыс оқушылардың белгілі бір білім, білік және дағдыларды меңгеруіне бағытталуы қажет.

Практикалық тапсырмаларды ұйымдастыруда жүйелілік қағидасын сақтау ерекше маңызды, себебі тапсырмалар бір-бірімен өзара байланыста болып, оқушылардың білімін біртіндеп тереңдетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, тапсырмалар оқушылардың жас ерекшеліктері мен дайындық деңгейіне сәйкес болуы тиіс, бұл олардың оқу әрекетіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.

Тиімді ұйымдастырудың тағы бір маңызды шарты – тапсырмалардың өмірмен байланыстылығы. Оқушылар нақты өмірлік жағдайларға негізделген тапсырмаларды орындау арқылы білімнің практикалық маңызын түсінеді және оны күнделікті өмірде қолдануға дағдыланады. Бұл өз кезегінде олардың функционалдық сауаттылығын арттыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар, практикалық тапсырмаларды орындау барысында оқушылардың дербес жұмыс істеуіне жағдай жасау қажет. Мұғалім бағыттаушы рөл атқарып, оқушыларға өз бетінше шешім қабылдауға, зерттеу жүргізуге және қорытынды жасауға мүмкіндік беруі тиіс.

Практикалық жұмыстарды тиімді ұйымдастыруда кері байланыс пен рефлексияның да маңызы зор. Оқушылар орындалған тапсырмалар бойынша өз ойларын білдіріп, нәтижелерін талдай отырып, жіберілген қателерін түсінеді және келесі әрекеттерін жетілдіреді.

Сондай-ақ, заманауи білім беру талаптарына сәйкес цифрлық технологияларды қолдану практикалық тапсырмалардың тиімділігін арттыра түседі. Виртуалды зертханалар, интерактивті модельдер және цифрлық ресурстар оқу процесін қызықты әрі қолжетімді етеді.

Осылайша, практикалық тапсырмаларды тиімді ұйымдастыру оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың білімін тереңдетуге, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға кең мүмкіндік береді.

5. Практикалық тапсырмалардың тиімділігін бағалау

Биология сабақтарында практикалық тапсырмалардың тиімділігін бағалау оқу үдерісінің нәтижелілігін анықтаудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бағалау барысында оқушылардың тек теориялық білім деңгейі ғана емес, сонымен қатар олардың практикалық дағдылары, зерттеушілік қабілеттері және алған білімдерін өмірлік жағдайларда қолдана алу мүмкіндігі ескеріледі.

Практикалық-бағдарланған тапсырмалардың тиімділігі ең алдымен оқушылардың білім сапасының артуымен сипатталады. Яғни білім алушылар оқу материалын терең түсініп, оны тәжірибеде қолдана алған жағдайда оқытудың нәтижелілігі жоғары деп бағаланады. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар оқушылардың пәнге деген қызығушылығының артуына, оқу белсенділігінің жоғарылауына және өз бетінше жұмыс істеу дағдыларының қалыптасуына ықпал етеді.

Бағалау үдерісінде қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану ерекше тиімді болып табылады. Бұл тәсіл оқушылардың оқу жетістіктерін үнемі бақылап, дер кезінде кері байланыс беруге мүмкіндік береді. Оқушылар өз жұмыстарының нәтижесін талдай отырып, өз қателіктерін түзетуге және білімін жетілдіруге ұмтылады. Сонымен қатар, өзін-өзі бағалау және өзара бағалау әдістерін қолдану да маңызды. Бұл тәсілдер оқушылардың жауапкершілігін арттырып, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Ал

мұғалім тарапынан жүргізілетін қорытынды бағалау оқушылардың оқу жетістіктерін жүйелі түрде саралауға мүмкіндік береді.

Практикалық тапсырмалардың тиімділігін бағалауда сапалық көрсеткіштермен қатар сандық көрсеткіштерді де ескеру қажет. Мысалы, тапсырмаларды орындау деңгейі, зерттеу нәтижелерінің дұрыстығы, қорытынды жасау қабілеті және тапсырманы орындау барысындағы белсенділік деңгейі маңызды критерийлер болып табылады.

Осылайша, практикалық-бағдарланған тапсырмалардың тиімділігін жан-жақты бағалау оқыту үдерісін жетілдіруге, оқушылардың білім деңгейін арттыруға және олардың практикалық құзыреттіліктерін дамытуға мүмкіндік береді.

Қорыта келгенде, биология сабақтарында практикалық-бағдарланған тапсырмалар жүйесін қолдану оқыту үдерісінің тиімділігін арттырудың маңызды құралдарының бірі болып табылады. Бұл тәсіл оқушылардың тек теориялық білімін меңгеруімен шектелмей, оны тәжірибеде қолдана алу қабілетін қалыптастыруға бағытталады.

Практикалық тапсырмалар арқылы білім алушылардың танымдық белсенділігі артып, сыни ойлау, зерттеушілік және шығармашылық дағдылары дамиды. Сонымен қатар, мұндай тапсырмалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын жетілдіріп, олардың білімді өмірлік жағдайларда тиімді пайдалануына мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері практикалық-бағдарланған тапсырмаларды жүйелі әрі мақсатты түрде қолдану биология пәнін оқытудың сапасын арттыратынын көрсетеді. Бұл өз кезегінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтіп, олардың оқу жетістіктерінің жоғарылауына ықпал етеді.

Осылайша, биология сабақтарында практикалық тапсырмаларды тиімді ұйымдастыру мен қолдану қазіргі білім беру талаптарына сай бәсекеге қабілетті, білімді және шығармашыл тұлғаны қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі. Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2022.
2. Кларин М.В. Педагогикалық технологиялар оқыту процесінде. – Мәскеу: Педагогика, 2019.
3. Скаткин М.Н. Оқыту теориясы және білім беру мазмұны. – Мәскеу, 2018.
4. Лернер И.Я. Оқытудың дидактикалық негіздері. – Мәскеу: Педагогика, 2017.
5. Беспалько В.П. Педагогикалық технология негіздері. – Мәскеу, 2016.
6. Зимняя И.А. Педагогикалық психология. – Мәскеу: Логос, 2020.
7. Биологияны оқыту әдістемесі: оқу құралы. – Алматы: Мектеп, 2021.
8. Қазіргі білім беру технологиялары: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы, 2020.